

**SCOLA SEMINARIUM REI PUBLICAE.
FACTORUL MODERNIZATOR AL ȘCOLII LA SIGHIȘOARA
ÎN SECOLUL AL XIX-LEA**

Nicolae Teșculă*

Abstract: *The first educational institution was documentary registered in the year 1522, the settlement on the Târnava Mare river having a rich scholar tradition. The XIXth century brings with it an evolution of schooling in Sighișoara brought through by the reforms in the educational area which were marked by the introduction of a few modern pedagogical laws and also by some new schooling institutions due to the nationalities living in the town and the schools specialities.*

Thus forth we are looking at a school curriculae development and also at a raise in the educational level of the teaching staff, the large majority of them with doctorates received at protestant German universities and with scientific preoccupations at the Evangelical Gymnasium, which becomes one of the most prestigious educational institutions in Transilvania.

On the other hand we see an evolution in the scientific school specialities, in the technical and trades specialities, mostly in the second half of the 19th century. Also, at the same time, there is a feminist movement growing in adepts, which are advocating for an evolution in education for girls. It is worth mentioning that during this century Hungarian and Romanian confessional schools will also develop. This evolution of the educational institutions will put its mark upon the development of the town economically, socially and culturally. We are looking at a community in which the role of the school is long-lasting and steadfastly well defined.

Sighișoara's community offered schools a truly important role on the day to day basis. It was a town where the citizens were aware of the school's role in educating the young generation and molding them intelectually, a role expressed even today by the inscription on the building of old evengelical gymnasium and that is: Scola Seminarium Reipublicae! (School is the seed bed of the country!).

Keywords: Sighișoara, school, confession, trade, pedagogical.

Urbea de pe Târnava Mare are o bogată tradiție școlară, prima instituție de învățământ fiind atestată documentar în anul 1522. Secolul al XIX-lea aduce o evoluție a vieții școlare la Sighișoara, prin intermediul reformelor în domeniu educațional marcate de introducerea unor precepte pedagogice moderne, precum și prin diversificarea instituțiilor școlare atât din punctul de vedere al naționalităților care locuiau în oraș, cât și al specializării școlilor.

Pentru comunitățile urbane din Transilvania, încă din evul mediu, școala a fost una dintre cele mai importante instituții, cu rol important în dezvoltarea tinerei generații. Existența unei școli la Sighișoara este pomenită pentru prima dată în anul 1522, când un „rector schole” cu grad academic de „baccalaureus” primește de la consiliul orașenesc o haină în valoare de patru guldeni pentru

* Dr., Director, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: nicolaetescula@gmail.com
„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LXI, 2022,
Supliment nr. 2, p. 87-99.

meritele sale. Prezența unei școli la Sighișoara poate fi atestată însă mult mai devreme, deoarece în perioada 1445-1522 un număr de 95 de studenți, originari din Sighișoara, au studiat la Universitatea din Viena. Inițial prima instituție, așa numita „școală latină” își avea sediul în curtea actualii parohii evanghelice. Abia în anul 1607 ea a fost mutată în vârful dealului împădurit, care se ridică în mijlocul orașului, unde se găseau Biserica din Deal, Turnul Aurarilor și Turnul Frângerilor. Deoarece noua clădire avea mai mult un caracter de apărare și nu satisfacea cerințele educaționale, în anul 1619 primarul Martin Eisenburger a decis construirea unei alte clădiri, actuala anexă. Aceasta dispunea de un auditoriu boltit cu frumoase fresce iar la nivelul superior patru cămăruțe ca locuință pentru dascăli¹.

Epoca modernă găsește orașul sub impactul procesului de modernizare, care a determinat o rupere a tradiției breslelor și implicit, o modificare a structurii etnice a populației orașului. Dacă la 1851 se înregistrau 7.206 suflete², în 1866 numărul lor crește la 8.354³. Numărul populației va crește pe parcursul secolului XX, astfel că la 1910 se înregistrau 11.587, dintre care majoritatea de 5.686 locuitori era deținută de sași⁴.

An	Total	Sași	Români	Maghiari	Alții
1880	8.788	5.127	2.096	1.178	387
1890	9.618	5.202	2.429	1.630	357
1900	10.875	5.470	3.132	2.206	180
1910	11.587	5.686	3.031	2.687	383

Pentru o comunitate urbană, precum era Sighișoara, școala a reprezentat unul din spațiile culturale prin care o comunitate încerca a-și promova propriul model social, iar pentru un stat fixarea unui sistem educativ coerent la nivelul întregului teritoriu, fixarea unei politici sau măcar schițarea unui proiect de intervenție în ceea ce privește o politică școlară unitară și preconizarea unei rețele școlare cu ramificații în straturile profunde ale societății reprezintă momente când autoritatea centrală devine conștientă de necesitatea și utilitatea educației la nivel popular. Secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea aduc tot mai mult în spațiul educațional intenția de a depăși pragul de alfabetizare simplă și trecerea

¹ Hermann Baier *Învățământul sașilor transilvăneni. Școala din Deal din Sighișoara*, „Marisa. Studii și materiale”, XXIX, 2009, p. 19.

² *Schäßburg. Bild ein siebenbürgischen Stadt*, Hrsg.: Heinz Brandisch, Heinz Heltmann und Walter Lingner Wort und Welt Verlag, 1994, p. 54 [infra: *Schäßburg* ...].

³ Joseph Haltrich, *Culturhistorische Skizze aus Schässburg*, „Sächsischer Hausfreund”, XXX Jahrgang, Kronstadt, 1867, p. 80.

⁴ Emil Giurgiu, *Sighișoara*, București, Edit. Sport-Turism, 1982, p. 57.

la educarea cetățeanului, disciplinat, util și patriot. Statul e interesat de „luminarea” supușilor, nu atât din considerente filantropice, cât mai ales din dorința și necesitatea modelării indivizilor, pe de o parte, în direcția unor oameni capabili a răspunde noilor realități economice ale societății și, pe de altă parte, de a întări sentimentul coeziunii sociale⁵.

Se mergea pe principiul că un om bine instruit poate să facă produse sau servicii de calitate care să-l ajute să reziste în viață, fiind elemente necesare care să salveze de la faliment mica gospodărie țărănească sau micul atelier meșteșugăresc. Din punctul de vedere al teoriei economice neoclasică, creșterea economică este unul dintre factorii creșterii nivelului educațional. De altfel, rădăcinile creșterii economice moderne rezidă în sporirea difuzării educației moderne, a științei. Economia creează cadrul extern al sistemului educațional, îi determină necesitățile și prioritățile⁶.

După revoluția de la 1848 prin legea nr. 29 din 1850, se pun bazele unui nou sistem educațional. Operă a ministrului Leo Thun, această lege a învățământului preconiza creșterea rolului bisericii în educație și obligativitatea învățământului elementar în limba maternă pentru copiii între 6-12 ani. Mai mult decât atât, se luau măsuri punitive împotriva părinților care refuzau să-și trimită copiii la școală. Acest lucru s-a reflectat în creșterea exponențială a numărului de școli în perioada neoabsolutistă⁷.

Dualismul austro-ungar din 1867 aduce legea XXXVIII din 1868, cunoscută după numele inițiatorului ei, ca legea Eötvös. Ea sporea rolul statului în educație, dorea îmbunătățirea situației materiale a școlilor și milita pentru calitatea învățământului. Cu toate acestea, subordona învățământul față de puterea politică, ceea ce era văzut ca o amenințare pentru identitatea națională⁸.

Revenind la Sighișoara, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, funcționa Gimnaziul evanghelic sub impactul reformelor realizate de rectorii (directorii) Michael Gottlieb Zey, între anii 1808-1818 și Georg Paul Binder⁹, între anii

⁵ Mirela Luminița Mugescu, *Între „bunul creștin” și „bravul român”. Rolul școlii primare în constituirea identității naționale românești*, Iași, Edit. H., 1999, p. 31-32.

⁶ Iosif Marin Balog, *Dilemele modernizării. Economie și societate în Transilvania 1850-1875*, Cluj-Napoca, Internațional Book Acces, 2007, p. 125.

⁷ *Ibidem*, p. 126.

⁸ *Ibidem*, p. 127-128.

⁹ Se naște în data de 22 iulie 1784 la Sighișoara. Primele studii le face la Gimnaziul evanghelic din localitatea natală, dar studiază în privat limba greacă și limba franceză. Din septembrie 1802 și-a continuat studiile la Colegiul Unitar din Cluj. Apoi, din 1804, studiază filosofia și filologia la Universitatea din Tübingen. Revine în Transilvania în 1807 și devine profesor la Gimnaziul evanghelic din Sighișoara, pe care îl conduce între 1822-1831. Din 1831 renunță la cariera de dascăl și îmbracă haina preoțească, devenind preot evanghelic în satul Saeș și din 1840 în Saschiz. La 5 septembrie 1845 este ales episcop al Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania cu sediul la Biertan. În 1850 a primit din partea împăratului Franz Joseph Crucea Ordinului Leopold. În 25 iulie 1858, la sărbătorirea a 50 de ani de activitate în slujba

1822-1831. Din punct de vedere organizatoric, școala cuprindea clasele elementare, un curs gimnazial inferior cu durata de trei ani având clasele: quarta, tertia, secunda și clasele gimnaziale superioare, care începând cu anul 1813 se diviza în patru clase: Principistae, Synaxiste, Poetae, Rhetoricii, ultimele două clase având fiecare o durată de doi ani¹⁰.

La aceea vreme, sistemul de învățământ pune accent pe studiul limbii latine, iar prin reforma realizată, un rol important se acorda studiului limbii materne germane, iar elevul, în funcție de competențe, putea să studieze în cele trei secții independente: *Seminarul* pentru viitorii învățători sau predicatori din mediul rural; *școala reală* sau *civilă* pentru absolvenții învățământului primar care urmau mai apoi practicarea unei meserii, și *Gimnaziul* propriu zis, care urma să-i pregătească pe viitorii intelectuali¹¹.

Un rol important în reformarea învățământului sighișorean l-a jucat viitorul episcop evanghelic Georg Daniel Teutsch¹². Cu ocazia instalării în funcția de

învățământului și a Bisericii Evanghelice din Transilvania, a primit titlul de doctor în teologie al Universității din Jena. A jucat un rol esențial în reformarea sistemului de învățământ confesional evanghelic din Transilvania și la reorganizarea Bisericii Evanghelice. Moare la 12 iunie 1867, în Biertan. Despre Georg Paul Binder vezi: *Georg Paul Binder (1784-1867) Evangelischer Theologie*, în vol. *Österreichisches Biographischen Lexicon 1815-1850*, Bd. 1 (Lfg. 1), 1954, p. 85; Mircea Gheorghe Abrudan, *Georg Paul Binder (1784-1867) viața, activitatea și opera unui superintendent uitat al Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania*, „Sargeția. Acta Muzei Devensis”, (serie nouă), VII, 2016, p. 281-302.

¹⁰ Hans Wellmann, *Istoria Liceului Joseph Haltrich*, 1971, mss. Muzeul de Istorie Sighișoara, p. 37.

¹¹ *Ibidem*, p. 40.

¹² S-a născut în 12 decembrie 1817 în Sighișoara, într-o familie modestă de mici meseriași. Tatăl său, Martin Benjamin Teutsch, a fost căsătorit cu Maria Katharina Weiß, Georg Daniel fiind al doilea fiu din patru copii. A urmat cursurile Gimnaziului Evanghelic din Sighișoara, pe care l-a terminat cu examen de bacalaureat în 1837. În toamna aceluiași an a început studii universitare de istorie și teologie evanghelică la Viena, pe care le-a continuat în anul următor de studiu la Berlin, fiind nemulțumit de calitatea învățământului protestant din Viena. După terminarea celui de-al doilea an de studiu, a revenit în Sighișoara, terminându-și studiile ca autodidact. A fost mediator la familiile Magay din Alba Iulia și Baksay din Șoimuș. În acest timp, s-a folosit pentru studiu de Biblioteca Batthyány, înființată de episcopul catolic Ignațiu Batthzánz în Alba Iulia, și de Biblioteca Brukenthal din Sibiu, ambele bogate în manuscrise și cărți despre istoria Transilvaniei. În 1842 a revenit la Sighișoara, iar la 3-4 ianuarie 1843 și-a finalizat studiile cu disertație susținută în istorie, pedagogie și teologie. A devenit lector la „Școala din Deal” din Sighișoara în 1842, corector în 1845 și rector (director) între anii 1850-1863. În această perioadă se implică în revoluția din 1848, Teutsch fiind căpitan în garda civilă sighișoreană. Aceasta s-a alăturat trupelor imperiale, câștigând războiul civil în 13 august 1849 împotriva armatei maghiare comandate de Josef Bem. În anul 1863 a renunțat la activitatea didactică, fiind ales preot evanghelic în Agnita. Între anii 1863-1865 este ales în Consiliul imperial din Viena și este numit deputat al casei imperiale în adunarea obștească din Sibiu. În anul 1866 este numit reprezentantul sașilor din scanul Cincu, în delegația Ardealului în Parlamentul maghiar. Renunță la acest mandat în 1868. A fost ales la 19 septembrie 1867 ca episcop al Bisericii Evanghelice din Transilvania, ocupând această funcție până la moarte. Lipsa unei istorii scrise a comunității săsești o constată încă din

rector al Gimnaziului Evanghelic din Sighișoara, la 2 ianuarie 1851, în discursul inaugural intitulat *Asupra necesității unei educații superioare pentru poporul nostru*, atrăgea atenția pentru necesitatea prezervării ființei naționale săsești amenințată de politica de maghiarizare și pe tărâm școlar în deceniile care vor veni¹³.

În timpul rectoratului său (1851-1863), gimnaziul sighișorean devine una dintre cele mai moderne școli din Transilvania. La aceasta a ajutat și *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschule in Österreich* [Proiectul de organizare a gimnaziilor și școlilor reale din Austria] din 1849. Astfel, în locul vechii școli latine de 6 ani se va înființa gimnaziul de 8 ani. Primele patru clase formau cursul inferior, iar restul claselor, cursul superior. Tot acum se pun bazele școlii reale. Scopul acesteia era ca absolvenții cursului inferior să fie pregătiți pentru practicarea unei meserii, iar pe absolvenții cursului superior pentru frecventarea ulterioară a unei școli tehnice. Înființarea școlilor reale era cerută în primul rând de dezvoltarea economiei¹⁴.

În baza acestei legi, sub conducerea lui Georg Daniel Teutsch, la Sighișoara începând cu anul 1851 examenul de bacalaureat a fost organizat în spiritul noii legi școlare cu examene scrise la limbile germană, latină, greacă și matematică, iar examinarea orală se făcea la limbile germană, latină, greacă, precum și la istorie, geografie, matematică, fizică, științele naturii și filosofie. Este acum momentul în care științele reale încep să ocupe un rol tot mai important în curricula școlară. Este contextul în care se conturează profilul moral și științific al unei noi generații de profesori, majoritatea cu studii la universități protestante din spațiul german. Acum școala sighișoreană, alături de cea din Sibiu vor fi singurele din mediul săsesc care va avea dreptul să facă schimb de publicații cu instituții similare din Germania¹⁵.

Membrii corpului profesoral din Sighișoara au desfășurat o activitate științifică recunoscută și apreciată de foruri științifice internaționale și de o serie de personalități precum: Thomas Mommsen, Frații Grimm, Leopold von Ranke,

timpul gimnaziului, fiind preocupat încă de pe atunci de documentarea istoriei strămoșilor săi. Între anii 1852-1858 scrie istoria sașilor până la anul 1699. Continuă studiul și documentarea istoriei în toți anii ulteriori studiului, cunoștințele sale despre istorie dându-i multe argumente pro sau contra actelor politice pe care le-a trăit ca politician și episcop. A fost corespondent la multe cotidiene și jurnale, unde și-a exprimat punctul de vedere, a fost președinte sau membru în diferite asociații, omagiat fiind cu titlul de Doctor Honoris Causa al Facultății de științe juridice din Berlin, și în 1882 al Facultății de filosofie din Jena. Moare la 2 iulie 1893 la Sibiu. Asupra vieții și activității lui Georg Daniel Teutsch vezi: Friedrich Teutsch: *Georg Daniel Teutsch-Geschichte seines Lebens*, Hermannstadt, W. Krafft Verlag, 1909, passim.

¹³ Walter König, *Schola seminarium rei publicae. Aufsätze zu Geschichte und Gegenwart des Schulwesens in Siebenbürgen und Rumänien*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau Verlag, 2005, p. 65.

¹⁴ Hans Wellmann, *op. cit.*, p. 48-50.

¹⁵ *Ibidem*, p. 51-52.

Karl Ritter, Karl Lachmann, August Böckh sau Charles Boner. Aceste aprecieri vor face ca în această perioadă Academia de Științe din Berlin să doneze corpului profesoral, drept recunoștință pentru contribuția adusă la îmbogățirea colecțiilor epigrafice monumentala operă *Corpus inscriptionarum latinarum*¹⁶.

Opera lui Teutsch va fi continuată de generațiile viitoare de profesori, care se vor preocupa de dezvoltarea colecțiilor de antichități, de științe naturale, de aparatura necesară pentru laboratoare de fizică, chimie și pentru aplicarea unor metode pedagogice moderne¹⁷.

Un moment pozitiv în istoria gimnaziului sighișorean l-a reprezentat introducerea în planul de învățământ a limbilor maghiară și română. La insistența corpului profesoral s-a introdus studiul limbii maghiare, încă din anul 1844, iar din 1864 s-a cerut crearea unui fond special pentru înființarea unei catedre de limbă română. Începând cu anul școlar 1867-1868 s-a introdus predarea facultativă a limbii române, rezervându-se în orar două ore. Din 1868 limba română a fost predată în două grupe și din 1871 în trei grupe. Predarea limbii române a fost atribuită din 1869 funcționarului de la magistratură Ioan Șiantru până la decesul său în anul 1897. Predarea limbii române s-a realizat fără întrerupere până la sfârșitul Primului Război Mondial¹⁸.

Toate aceste lucruri au contribuit la dezvoltarea gimnaziului sighișorean, care devine cu timpul una dintre cele mai renumite instituții școlare din Transilvania, recunoscută unanim atât prin calitatea corpului profesoral, cât și prin calitatea procesului de învățământ apreciat în spațiul Monarhiei habsburgice și nu numai.

Alături de gimnaziu se va dezvolta și școala reală. Dezvoltarea sistemului educațional tehnic la sași, după cum am văzut, nu a fost întâmplătoare. Creat pe baza sistemului școlar confesional cu profil umanist, acesta s-a bucurat de suportul Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania, care a folosit fondurile Universității Saxone. De asemenea, asociațiile săsești cu profil economic au contribuit la stabilirea programelor școlare, la dezvoltarea bazei materiale și la crearea unui corp profesional foarte bine pus la punct.

Toate aceste elemente au contribuit la salvarea micii gospodării țărănești și a micului atelier de la faliment și la dezvoltarea viguroasă a acestuia prin crearea unui țaran cu un profil agronomic exemplar și a unui meșteșugar cu cunoștințe temeinice în domeniul industrial.

De asemenea, deși se adresau elevilor sași, aceste școli în marea lor majoritate, au depășit barierele etnice și au permis participarea elevilor români

¹⁶ Richard Schuller, *Geschichte der Schäßburger Gymnasium*, Schäßburg, II. Band, 1896, p. 23 și 64.

¹⁷ Hans Jekeli, *Die Entwicklung des siebenbürgisch-sächsischen höheren Schulwesens von den Anfängen bis Gegenwart*, Mediaș, Buchdruckerei Reissenberger, 1930, p. 126-127.

¹⁸ Richard Schuller, *op. cit.*, p. 33.

sau maghiari la cursuri, ceea ce a avut urmări pozitive în dezvoltarea ulterioară economică a Transilvaniei.

Evoluția școlilor reale în Transilvania a fost una extrem de lentă. La nivelul anului 1853, exista doar o singură școală reală în tot Ardealul și anume la Sibiu. În anul 1859, în urma unor eforturi susținute ale autorităților erau nouă școli reale, cu 325 de elevi. Patru clase cu 125 de elevi erau la Sibiu, trei clase cu 144 de elevi, la Brașov, două clase la Sighișoara, cu 36 de elevi. În anul școlar 1855/56, din lipsă de elevi, școala din Brașov a fost închisă. La Mediaș, școala reală a fost reînființată în 1854, cu un număr de 21 de elevi dintre care doar 11 au absolvit. În 1855/56 erau 10 elevi, iar în 1857 erau 12. La Bistrița, în același an, erau 12. După 1868, situația acestora se îmbunătățește, mai ales datorită eforturilor comunităților în pomovarea învățământului local și prin creșterea sumelor alocate de la nivel central¹⁹.

La nivelul curriculumului școlar se predă religia, limba germană, limba maghiară, matematica, fizica, geografia, istoria, științele naturii, desenul, caligrafia, tehnica de construcții. Anul următor va aduce introducerea tehnologiei și a chimiei și, din anul 1854, o dată cu apariția celei de a patra clase de studiu, va fi introdus studiul unei materii cu profil economic, în care se studia știința schimbului de bani și a procedurilor vamale. Din anul școlar 1856/7, geometria se va predă în aceeași oră cu desenul²⁰.

După 1850, la nivelul educației sașilor ardeleni cunoaștem, ceea ce Walter König definește a fi *Bildungsrevolution*, adică o revoluție educațională, când, la inițiativa unor asociații profesionale, cum sunt cele meșteșugărești sau *Asociația Agricolă Săsească*, vor apărea școli meșteșugărești pentru ucenici și școlile agronomice. Același istoric arată faptul că inițiativele au apărut într-o situație de criză, când un grup etnic caută noi modalități de autoadministrare²¹.

Din cauza faptului că majoritatea absolvenților acestor școli nu activau în marile fabrici, ci în mici ateliere au ajuns ca acest model educațional al sașilor ardeleni să nu se suprapună cu modelul german²².

Debutul epocii liberale, aduce cu sine în toate provinciile imperiului libertatea meșteșugurilor, ceea ce, treptat, va duce și în Transilvania la desființarea breslelor, oficializată prin *Legea pentru libertatea meșteșugurilor*, emisă de Parlamentul maghiar în 1872.

Acest lucru afecta, în primul rând, interesele sașilor ardeleni, care în mediul urban erau prin excelență meșteșugari breslași. Acum este epoca în care procesul industrializării, al mașinismului, lovea grav interesele micului meșteșugar

¹⁹ Iosif Marin Balog, *op. cit.*, p. 132.

²⁰ Rudolf Briebrecher, *Geschichte der Hermannstädter Realschule*, Hermannstadt, Buchdruckerei W. Krafft, 1915, p. 6.

²¹ Walter König, *op. cit.*, p. 50.

²² *Ibidem*, p. 52.

ardelean. Aceste aspecte au dus la dezbateri aprinse în ședințele Universității Saxone. În ședința din 28 decembrie 1868, s-a pus problema apărării micului meșteșugar sas în fața concurenței industriale din vestul continentului. Mai mult decât atât, la inițiativa directorului școlii reale din Sibiu, Carl Albrecht și a profesorului brașovean Josef Meschendorfer, s-a creat o comisie pentru reformarea sistemului de învățământ, în vederea găsirii resurselor pentru ridicarea unor școli specializate cu profil tehnic²³.

Comisia a luat act de existența așa numitelor *Școli de duminică*, ce existau începând cu anul 1832, în vechile burguri săsești, cu rol de perfecționare a tinerilor meșteri, care aveau o programă școlară simplă ce conținea în mare parte doar citire, socotit, și scriere. De asemenea, s-a luat act de faptul că unele asociații meșteșugărești, cum era de pildă cea sibiană au decis, încă din 1867, transformarea *Școlii de duminică* în *Școală meșteșugărească*. Marea problemă era cea a finanțării. În urma discuțiilor, Josef Meschendorfer a propus finanțarea din bugetul Universității a funcționării școlilor meșteșugărești. A propus o subvenție de 10.000 de florini anual, din care câte 4.000 de florini pentru școlile din Sibiu și Brașov (2.000 pentru fiecare școală), câte 3.000 de florini pentru cele din Sighișoara, Mediaș și Bistrița (1.000 pentru fiecare școală), câte 1.400 de florini pentru Sebeș și Orăștie (700 pentru fiecare) și 1.600 de florini, deci 400 de florini pentru școlile din Miercurea Sibiului, Cincu, Nocrich și Rupea. Ca sedii s-au propus să fie folosite clădirile școlilor săsești din fiecare localitate în parte²⁴.

De asemenea, comisia a stabilit planul de învățământ, iar numărul elevilor să nu fie mai mare de 30-40 pentru o clasă. Orarul era stabilit pentru patru sau cinci zile, cu program între orele 18-20 pe timpul săptămânii și duminica dimineța, între orele 10-12. S-a hotărât ca aceste cursuri să fie adresate ucenicilor de meșteșugari, indiferent de religie sau naționalitate²⁵.

În urma demersurilor făcute, începând cu 1872, vor apărea primele școli meșteșugărești. Erau primele de acest fel din Ungaria. Astfel, la Sibiu, școala s-a deschis la 23 septembrie 1872, urmată de cea din Brașov, la 3 noiembrie 1872, în Rupea, la 9 ianuarie 1873, în Agnita, la 19 ianuarie 1873, în Mediaș, la 27 ianuarie 1873, în Sighișoara, la 23 noiembrie 1873, în Sebeș, la 2 septembrie 1874, în Bistrița, la 1 octombrie 1874 și în Orăștie, la 1 octombrie 1874.²⁶

La Sighișoara, *Asociația meșteșugărească* va ridica, în anul 1847, pentru tineri trei *Școli de duminică*, profilate pe meserii. Acestea vor fi incluse din 1873 în *Școala meșteșugărească*, iar în anul 1890, aceeași asociație va construi un

²³ Otto Binder, *Die sächsischen Gewerbelehrlingsschulen 1872-1918*, în vol. *Gruppenautonomie in Siebenbürgen. 500 Jahre siebenbürgisch-sächsische Nationuniversität*, Herausgegeben Wolfgang Kessler, Köln, Wien, Böhlau Verlag, 1990, p. 321-322.

²⁴ *Ibidem*, p. 323.

²⁵ *Ibidem*, p. 324.

²⁶ *Ibidem*, p. 325.

local pentru școală²⁷. La Sighișoara se va ajunge ca elevii să fie pregătiți cu tehnici specifice pentru 24 de meserii²⁸.

Dintre materiile studiate, conform planului de învățământ avem următoarele materii: istorie și geografie, limbi (germană, maghiară, română) cu cursuri de modele de a scrie acte și corespondență, socotit, comerț, geometrie, desen de specialitate, desen liber, modelare, cunoștințe de arhitectură, fizică, mecanică și tehnologie mecanică, chimie și chimie tehnologică. Materiile erau predate de profesori de la celelalte școli din orașe, fiind plătiți cu un onorariu pe ora predată²⁹.

Cursurile erau ținute de un profesor în fiecare după-amiază a zilei de duminică, sau în zilele de sărbători. Numărul învățământului practic era de 5 ore pe săptămână și numărul claselor varia după numărul elevilor înscriși. De asemenea, în funcție de necesități, se organizau și cursuri specializate sau de perfecționare. Existau și clase pregătitoare, deoarece erau elevi care nu aveau nici un fel de pregătire școlară³⁰.

Creșterea populației orașului, noile norme legislative impuse în domeniul școlar prin intermediul legislației statului austro-ungar va determina Consistoriul evanghelic să construiască noi clădiri pentru școala elementară de băieți și fete. Astfel, după demolarea vechii Biserici a Spitalului din oraș la 1877 s-a construit *Școala Evanghelică de Fete*, iar la 1890 un nou sediu pentru *Școala Evanghelică de Băieți*, care după cum am amintit mai sus era folosită și pentru *Școala Meșteșugărească*³¹.

Un rol important în evoluția învățământului sighișorean l-a jucat învățământul pentru fete. Încă din 1869 exista *Asociația femeilor evanghelice*. Rolul ei era unul de înțajutorare și de a scoate la lumină problemele femeilor. Se ocupau de ajutorarea familiilor nevoiașe, de orfani, de susținerea grădiniței și a școlii primare de fete. Asociația va deveni membră în *Asociația generală a femeilor evanghelice* în 1884 și în *Asociația generală a femeilor germane* din Nürnberg³².

La nivelul acestei asociații se va evidenția Therese Bacon. Născută în anul 1824, era fiica primarului Michael Weinrich. Între 5 și 7 ani a urmat școala primară de fete din Sighișoara, după care va învăța singură limba franceză și

²⁷ *Schäßburg* ..., p. 149.

²⁸ Otto Binder, *op. cit.*, p. 329.

²⁹ *Ibidem*, p. 334-337.

³⁰ ***130 de ani de la înființarea Școlii profesionale ev. C.A. pentru ucenici industriali și comerciali Mediaș (1873) / 130 Jahre seit der Gründung der mediascher Gewerbeschule (1873), în vol. *Imagini din istoria orașului Mediaș/ Bilder aus der Geschichte der Stadt Mediasch*, conferințe prezentate la simpozionul Aniversări 2003 (Mediaș, 24 ianuarie 2004), volum îngrijit de Helmuth Julius Knall, Mediaș, 2004, p. 147.

³¹ *Schäßburg* ..., p.149.

³² *Ibidem*, p. 272.

literatura germană. La 15 ani se va căsători cu funcționarul și senatorul orașului Karl Baumgarten, fiul renumitului medic și botanist Johann Christian Baumgarten. Acesta era cu 21 de ani mai bătrân decât Therese și se afla la a doua căsătorie. Cu el va întreprinde în 1846 o lungă călătorie în Europa prin Buda, Viena, Praga, Dresda și Berlin. Vor călători cu poștalionul, cu trenul și vaporul cu abur, fiind una dintre primele femei sighișorene, care a depășit orizontul localității și al patriei natale. Acest lucru va contribui mult la lărgirea orizontului și a mentalității, lucru evidențiat prin activitatea întreprinsă în cadrul *Asociației evanghelice a femeilor din Sighișoara* și, mai apoi, a *Asociației pentru emanciparea femeii*, a cărei primă conducătoare a fost începând cu 1896³³.

Nu va fi un mariaj reușit, deoarece imediat după întoarcerea în țară va fi nevoită să accepte divorțul de acesta. Se va recăsători cu avocatul Josef Bacon cu care va avea 10 copii. Spirtul ei exuberant și statutul deloc de invidiat în epocă, de femeie divorțată, o va determina în al doilea mariaj să aibă o atitudine extrem de progresistă în modul în care și-a educat copiii. Aducem aici exemplul fiicei sale Marie³⁴.

Aceasta va studia după moda vremii în școala primară de fete, care era organizată pentru fetele de 6-9 ani în două clase. Aici se studia catehismul, ortografia, istoria, geografia, elemente de matematică, cântatul, desenatul și materii casnice³⁵.

Cam la aceste clase se reducea educația fetelor, însă datorită familiei, Marie va continua studiul cu o serie de ore particulare. Astfel, cu învățătoarea Ulma Wenzel de la școala catolică va continua studiul în ortografie și caligrafie, dar și lecții de pian, istorie biblică și franceză. Cu mama sa, Therese, va învăța literatura

³³ Richard Ackner, *Das Bacon- Buch> von der Mosel an die Kokek; Familiengeschichte; Lebenserinnerungen von Marie Stritt geb. Bacon und ihr Kampf und Frauenrechte; Dr. Josef Bacon, Stadtphysikus in Schäßburg und Museumbegründer; Dokumente und Streiflichter zu Vorfahren un deren Familien*, Familiendruck und für Siebenbürgische Bibliothek, Gundelsheim, 2002, 2, p. 90-98.

³⁴ Este cunoscută mai ales după numele de scenă: Marie Stritt. S-a născut la 18 februarie 1855. După finalizarea studiilor la Academia Dramatică din Viena se va angaja în calitate de soprană la Opera din Karlsruhe și mai apoi din Dresda. Aici se căsătorește cu tenorul Albert Stritt (1847-1908), cu care a avut 2 copii. În anul 1889 se va retrage de pe scenă, și se stabilește la Dresda. Acolo s-a angajat tot mai mult în mișcarea feministă începând din 1894. Marie Stritt este considerată drept deschizătoare de drumuri a mișcării feministe germane. Ea a fost aceea care, în 1894, a pus bazele primei asociații de protecție juridică a femeilor la Dresda. Din 1900 până în 1920 a fost redactor al organului publicistic al *Uniunii asociațiilor feministe germane*. Între 1911-1919, Stritt a fost lidera *Uniunii germane pentru drept la vot al femeilor*, și din 1913 până la 1920 a fost președintă a *Uniunii mondiale pentru drept la vot al femeilor*. Între 1919-1922 este aleasă consilier municipal la Dresda. În 1919 devine membru al comitetului de conducere al Uniunii asociațiilor feministe germane, iar la 1925 președintă a *Uniunii municipale a asociațiilor feministe din Dresda*. Moare la 16 septembrie 1928 la Dresda. Elke Schüller, *Marie Stritt – Eine „kampffrohe Streiterin“ in der Frauenbewegung (1855-1928)*, Helmer, 2005, passim.

³⁵ Richard Ackner, *op. cit.*, p. 90-98.

și se va iniția în mitologia greco-romană, iar cu unchiul ei Michael Weinrich va face ore de astronomie. Cu fratele mai mare al mamei, învață italiana. Lecțiile particulare la va urma acasă până în anul 1874, când va lua bacalaureatul acasă cu profesorii de la Gimnaziul evanghelic. După terminarea studiilor, va urma la Viena *Academia de artă dramatică*, întemeiată de Josef Weilen la inițiativa *Asociației vieneze pentru prietenii muzicii*³⁶. Therese Bacon nu doar că s-a evidențiat în educația modernă a copiilor ei stârnind de multe ori admirația, dar și contestarea concitadinilor ei, dar se va implica activ prin intermediul celor două asociații în emanciparea femeilor din Sighișoara, dar și din Transilvania.

După cum am văzut, educația fetelor era una extrem de precară. Practic, în decursul a doi ani școlari o fată deprindea doar noțiunile elementare de scriere și de citire, însă, majoritatea absolventelor erau semianalfabete.

Conform mentalităților epocii, rolul unei femei în societate era acela de a se îngriji de gospodăria familiei, de a naște și a educa copiii. A avea o femeie măritată o slujbă, era considerat un sacrilegiu, iar soțul acestei doamne era condamnat și luat în derâdere de către societate.

Pornind de la rolul major avut de mamă în educația copiilor săi, Therese Bacon a considerat că rolul unei femei este determinant și în educația unei națiuni. Se va implica hotărât în viața școlară a orașului prin susținerea materială și morală a școlii de fete. Acest lucru a determinat o dispută acerbă în cadrul elitei intelectuale săsești cu privire la oportunitatea deschiderii unor școli pedagogice de fete. În ciuda acestor opreliști, Therese Bacon va acționa în sensul înființării unei școli la Sighișoara. A reușit cu persuasiune să motiveze Presbiteriul evanghelic din Sighișoara și să cumpere o fostă cazarmă a armatei austro-ungare pe care să o transforme în instituție școlară și internat. Astfel, va lua ființă în anul 1906 *Școala Pedagogică de Fete*³⁷. La această școală normală în prima jumătate a secolului XX funcționau patru clase suprapuse la patru clase de școală medie și patru clase primare superioare cu examen de admitere. Va avea și o școală de aplicație de șase ani cu mai multe diviziuni. Aici învățau un număr de 100 de eleve. Toate clasele dispuneau de material didactic și bibliotecă, absolut necesare pentru formarea viitoarelor învățătoare³⁸.

Noua legislație în domeniul educațional impusă prin intermediul legii Trefort din 1879 va determina statul maghiar să pună bazele și primelor școli de stat la Sighișoara. În 1888 în centrul orașului se va înființa școala de stat cu patru clase de băieți și cu patru clase de fete cu limba de predare maghiară. Creșterea numărului elevilor va determina autoritățile să înființeze o nouă școală de stat pentru fete în anul 1892.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, p. 147.

³⁸ Mihaela Crăciun, *Aspecte ale învățământului sighișorean în perioada interbelică*, „Alt Schaessburg”, nr. 1, 2008, p. 165.

Alături de aceste școli în urbea de pe Târnava Mare mai funcționa o școală confesională ortodoxă. Înființată în deceniul opt al secolului al XVIII-lea, aceasta va funcționa până în 1861 pe lângă biserica ortodoxă din localitate. În 1861 comunitatea va închiria un imobil pentru școală în cetate, iar în 1887, din cauza creșterii numărului de elevi, va cumpăra în aceeași zonă o clădire, unde va funcționa o școală elementară confesională ortodoxă³⁹.

Tot în cetate din 1861 va funcționa o Școală confesională catolică cu patru clase. Aceasta avea până în 1877 cursuri în limba germană, iar ulterior, procesul de învățământ se va desfășura în limba maghiară⁴⁰.

Concluzii

Dacă în perioada medievală, urbea de pe Târnava dispunea doar de o instituție școlară, în secolul al XIX-lea avem de a face cu o dezvoltare a curriculei școlare, cât și creșterea nivelului de educație a corpului profesoral, majoritatea cu doctorate luate la universități protestante germane și cu preocupări științifice deosebite la nivelul Gimnaziului Evanghelic, care devine una dintre cele mai prestigioase instituții școlare din Transilvania. Pe de altă parte, se evidențiază învățământul real, cel tehnic și profesional, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Tot acum, la Sighișoara se dezvoltă o mișcare feministă, care milita pentru dezvoltarea sistemului de învățământ pentru fete. Nu în ultimul rând, în acest secol vor apărea și se vor dezvolta școlile confesionale românești și maghiare. Această evoluție a instituțiilor școlare își va pune amprenta asupra evoluției orașului, atât la nivel economic, cât și la nivel social și cultural. Până în secolul al XIX-lea, breslele meșteșugărești au jucat în rol dominant în viața comunității sighișorene, putem spune că în secolul al XIX-lea Sighișoara devine un oraș al școlilor. Se dezvoltă infrastructura școlară, care de la un umăr de trei imobile la începutul secolului ajunge la un număr de opt imobile, la care se adaugă și înființarea unui internat școlar al școlii evanghelice la 1894.

Din păcate, în ciuda diversității instituțiilor școlare și al nivelului ridicat de cultură al Gimnaziului evanghelic, în afara existenței Seminarului teologic existent aici, orașul nu a avut capacitatea de a înființa o școală superioară. Acest lucru a fost determinat și de contextul politic complicat al al secolului al XIX-lea în Transilvania și de faptul că urbea nu avea o capacitate economică necesară pentru ridicarea și susținerea unei astfel de instituții. Acest lucru nu i-a oprit pe tinerii absolvenți din Sighișoara să urmeze școli superioare, la universități protestante prestigioase, în special în spațiul lingvistic german. Imboldul și modelul sașilor sighișoreni va fi preluat și de românii și maghiarii din urbe, care

³⁹ Richard Ackner, *op. cit.*, p. 152.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 153.

își vor deschide școli confesionale. Tinerii merituoși absolvenți ai acestor școli vor putea să urmeze fie *Școala Meșteșugărească*, învățând secretele unei meserii sau să urmeze cursurile Gimnaziului evanghelic, dacă aducem exemplul lui Zaharia Boiu⁴¹, în ambele cazuri, ușile școlilor fiind deschise pentru orice elev merituos, indiferent de etnie sau confesiune. Avem de a face cu o comunitate, în care rolul școlii este bine definit de mult timp. Comunitatea sighișoreană oferea instituțiilor de învățământ un rol important în viața de zi cu zi. Era un oraș în care locuitorii erau conștienți de rolul avut de școală în educarea tinerei generații și în formarea intelectuală a acesteia, rol exprimat prin deviza existentă și azi pe clădirea vechiului gimnaziu evanghelic și anume: *Scola seminarium rei publicae!* [Școala – pepinieră a comunității !].

⁴¹ Se naște la 4 martie 1834, în Sighișoara, în familia unui preot ortodox. Studiile le urmează la Gimnaziul evanghelic din Sighișoara, până în 1854, apoi la Institutul Teologic din Sibiu (1855-1857) și la Universitatea din Leipzig (1859-1861). Devine între 1854-1855 învățător la Săcele lângă Brașov, apoi profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu (1857-1859), preot paroh în Sibiu-Cetate (1863-1895), redactor al ziarului „Telegraful Român” între 1863-1865, membru în Congresul Național Bisericesc al Mitropoliei Ardealului, în Comitetul central al Astei, iar între anii 1892 și 1895 secretar I și redactor al revistei acesteia, „Transilvania”. La 13 septembrie 1877 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. A publicat mai multe manuale didactice pentru învățământul confesional ortodox din Transilvania, volume de predici, poezii, etc. Moare la 6 noiembrie 1903 la Sibiu. Vezi: Nicolae Teșculă, *Preoți și cărturari sighișoreni în secolul al XIX-lea. Familia Boiu*, „Țara Bârsei”, serie nouă, nr. 9, 2010, p. 77-80.

